

Viktorija Bružaitė

23 m.

07 17

Rašau traukinyje, kur jau gesinamos šviesos ir vos blyškiai šviečia virš mano mažutės miegojimo kabinos kybanti lempa.

Šiandien ta pirmoji diena, kai su MS'14 marškinėliais pasirodžiau mieste. Ir ta pirmoji diena, kai pajaučiau šių marškinėlių žavią magiją. Keistos (o gal vertėtų sakyti – neįprastos) nepažįstamųjų šypsenos, gatvėje išgirsti “laba diena”, “sėkmės”... Prisipažinsiu – nesitikėjau. Ir tos nepažįstamųjų dėmesio akimirkos manyje sukūrė neįprastą, subtilų jausmą. Tarsi būčiau pakylėta, tarsi ką tai reikšmingo laimėjusi, tik apdovanojimas vis dar kažkur manęs lauktų iki tol, kol galėsiu jį visiems išdidžiai parodyti.

Fantastiškai jaučiuosi traukinyje. Man taip malonu stebėti ir sugerti prašmėžuojančių kaimelių, žmonių, mašinų įvaizdžius, formas, spalvas... Kartu su kitais ekspedicijos dalyviais dalijamės savo pastebėjimais, juokiamės iš vienas kito įdomių/keistų/mielų minčių. Tai pirmieji mūsų apsikeitimai. Dar negilūs, nedrąsūs, dar neišvargę, bet itin smagūs. Panašu, jog pozityvumas bus mūsų ekspedicijos sargu.

Traukinio bufete užkalbinu vieną šio bėgių nešamo restoranėlio darbuotoją:

– Dirbu čia jau 17 metų,- pasakoja moteris, – pripranti, darbas žinomas, ir klientus pažįsti, žinai, su kuriuo kaip kalbėti.. Bet žmonės geri dabar. Anksčiau gal labiau visokių būdavo...

“Žmonės geri dabar,” – skamba man galvoje. Ir išties, visa atmosfera čionai priverčia taip jaustis. Tikiuosi šis jausmas nedings ryte išlipus iš bėgiais dundančios oazės. Tikiuosi su šiuo jausmu, tik dar labiau subrandintu, sugrįšiu į šį traukinį. Tik jau tuomet, kai būsime pakeliui namo.

Vakarykštis priėmimas Maskvoje buvo itin malonus – ambasados darbuotojai labai nuoširdžiai mumis rūpinosi visos viešnagės metu. Ypatingai man įsiminė kultūros atašė – nuostabiai žavus žmogus, savo nuoširdžiu darbu įnešantis Lietuvos kultūros dalelę į Rusijos širdį. Labai tikiuosi dar kada sutikti šią asmenybę ir pratęsti diskusiją apie kultūros reikšmes ir prasmes.

Vis dėlto, bevaikščiodama Maskvos senamiestyje jau tyliai laukiau susidūrimo su Sibiru.

Kai atvykome į Lesnosibirską į aplinką žvelgiau jau daugiau nei parą nemiegojusiomis akimis. Tačiau nuovargis netrukdė stebėtis supančiomis detalėmis. Žavūs sovietiniai autobusai su užuolaidėlėmis ir dar žavesnėmis bilietėlius pardavinėjančiomis bobutėmis; grandioziška (visomis prasmėmis) nublukusi sovietinė architektūra; apleistos miestų erdvės... Slogu.

Pirmasis visų kolegų džiaugmas – svečių namuose ant sienos didelėmis raidėmis išrašytas “WIFI”. Kol vaikinukai pozavo nuotraukai šalia šio laimės užrašo, atėjo ir pirmasis nusivylimas – nėra elektros.

Pačiame viešbutėlyje jaučiausi tarsi būčiau vieno iš tų senųjų rusiškų filmų herojus. Viskas čionai buvo taip tvarkingai sovietiška.

Vėliau elektros nepastovumas sutrukdė ir šilto maisto paieškas. Kai radome mus sutikusią aptarnauti kavinukę, vėl gi žavėjausi interjeru – šalia mūsų stalo ant sienos kabojo įrėminti iš žurnalų karpinių sudėlioti paveikslukai: besišypsančios žvaigždės, raumeningi vyrukai, mieli gyvūnėliai... Pamenu, kai buvau pradinėje mokykloje, tokius rinkdavome ir keisdavomės su draugėmis.

Popiet keliesė sėdome į jau minėtą žavų vietinį autobusiuką ir apsupti rusiškos pop muzikos ritmų bei sekami smalsių akių patraukėme ieškoti ypatingo miesto rajono – buvusios tremtinių gyvenvietės. Ieškojome konkrečios gatvės, konkretaus namo, kuriame kažkada gyveno Guodos seneliai. Per

autobuso langus išvydę didžiulį medinių barakų rajoną žinojome – čia toji tremties zona. Kai tik išlipome, mūsų klausiantys žvilgniai iš karto buvo pastebėti: šalia atsirado dviem kupinai prikrautais spalvotais maišeliais nešina bobutė. Paklaususi ko ieškome, ji kartu su mumis sparčiu žingsniu apvaikščiojo visą rajoną vis stengdamasi padėti mums surasti namą, kurio galbūt ir nebėra. Apipuvę, pajuodę, sukrypę, visaip sulopyti mediniai barakai ir pro langus žvilgčiojančios ilgesingos čia gyvenančiųjų akys... Akimirką pastebėjau jauną moterį, pakėlusią prie lango kūdikį ir pirštu rodančia savo atžalai į mus. Pajutau ypatingai slogų jausmą. Vis mažiau, kaip gi galima gyventi tuose skausmo namuose. Neįsivaizduoju, koks jausmas kasdien būti čia.

– Ką čia fotografuojate? – klausia apšepęs pro atvirą langą žvelgiantis diedukas.

– Spalva, labai graži sienų spalva, – atsako Guoda, nukreipusi objektyvą į vidinį namo koridorių. Mums visiems knieti, kas gi viduje, kaip atrodo tie kambariai, kuriuose savo namus susikurti privalėjo mūsų žmonės.

Grijtant atgal mūsų pokalbį autobuse pertraukia agurkėlių rankoje ištiesęs vyriškis. Visi keturi gauname po vietinį skanėstą ir juokiamės – kurioje dar šalyje viešajame transporte gautum agurką? Neįtikėtina. Savo ruožtu dosniajam žmogui padovanojame šokoladinį saldainį (ne bet kokį, o pačios prezidentūros mums įteiktą) ir pasitariame, jog čionai visada būtina kišenėje turėti nors mažytę lietuvišką dovanėlę.

Priduriant prie pirmųjų patyrimų – vietiniai žmonės čia atrodo nuoširdžiai geri. Viešbutėlyje paprašiau administratorės vieno dokumento, o ji pirma paklausė mano vardo ir visos viešnagės metu jo nepamiršdama nuoširdžiai su manimi bendravo, stengėsi padėti nepaisant mano itin ribotų rusų kalbos įgūdžių. Vien tai pailiko labai jaukų įspūdį. Tokia, atrodo, nesužadinta pagarba žmogui. Skirtingai nei vakaruose, kur nuolat žaidžiamas mandagumo spektaklis.

Pirmosios kapinaitės. Jas pasiekėme labai smagiai šnekučiuodamiesi su autobusiuko konduktore. Daugiausia juoko, žinoma, sukėlė mūsų ryškus rusiškų žodžių stygius ir išmoningos pastangos visokiais garsiniais ir vaizdiniais būdais perteikti mintį.

Kapinaitėse įvyko pirmasis susidūrimas su vietiniais legendomis apipintais uodais. O tai, išties, nebuvo taip baisu kaip tikėjausi. Su purkštukų ir tikliukų pagalba dienos pabaigoje turėjau vos kelis įkandimus.

Tvarkant kapelius daugelis dirbo grupelėmis, stengėsi vienaip ar kitaip būti arčiau vienas kito, šnekučiuotis. Tačiau man norėjosi dirbti vienai. Suradusi lietuvišką pavardę, norėjau viena ramiai, tyliai nuimti sąmanų kilimą, išrauti kapelį okupausias žoles, nuvalyti tvorelę... Viena, ryšyje su tuo mažu žemės lopinėliu ir jame besiilsinčia siela. Aplink žvalgiausi gyvų gėlių, kurios taptų paskutine mano darbo detale. Visus savo sutvarkytus kapelius palikau su mėlyna laukų gėle ant kryžiaus. Gėlės man – visiškai išgryninto, nepraktiško grožio simbolis. Daugeliui jos nieko nereiškia šioje praktiškuose dalykuose ir pritaikymuose paskendusioje visuomenėje. O man labai gera matyti ir kurti tiesiog grožį dėl grožio. O gėlėse dar ir šlakelis gyvybės. Labai nemėgstu plastikinių gėlių. Čia jų gausu. Čia vien tik jos. Atrodo, žmogus palaidojamas, jam atnešama spalvoto plastiko šūsnis ir daugiau nebemąstoma apie mirusiojo namais virtusios žemės lopinėlio sutvarkymą. Būtų galima manyti, jog tai nurodo į kultūroje egzistuojančią normą vėliau nebelankyti artimųjų kapų. Tačiau tai visiškai nesuderinama su šalia kapo stovinčiais suoliukais, kėdutėmis, staliukais... Kai kurie iš jų padengti dar naujai atrodančiomis spalvotomis plėvelėmis. Ant staliukų šiandieną mačiau ir sulčių pakelius, ir dešros gabalėlius, ir saldainių mažose dėžutėse... Įdomiausias atradimas – paminklas, papuoštas karišku švarku, panašu, savo šeimininko kapą saugančiu jau kurį laiką. Galima tik įsivaizduoti kiek daug šiam žmogui reiškė jo tarnyba ir kiek daug išgyventa vilkint šį rūbą.

Šiandien toliau žvelgiau į žmones ir į pastatus. Ir toliau bandžiau įsivaiduoti, ką gi reiškia priklausyti šiai vietai, kaip viskas būtų, jei aš būčiau čia... Mintimis grįžau į savo gyvenimą Vilniuje. Patogų,

gražų, viskuo turtingą. Viskuo, iš tiesų. Tik tai taip dažnai pasimiršta. Visų svarbiausia – galimybės, perspektyva, kuri egzistuoja mano gyvenime. Atrodo, čia to nėra. Tik pilki likimai slogioje aplinkoje.

Kapinaitėse ir gatvėse, visur mano akis žeidė didžiulė netvarka. Kaip teisingai pasakė Zigmas, viskas čia daroma tik dėl praktinių sumetimų nepaliekant vietos estetikai. Gal būtų ir gerai – nėra kvailos grožinės konkurencijos, būdingos mūsų kraštams. Tačiau vėlgi susiduriu su savo asmenybėje įaugusia estetikos samprata. Man visa toji netvarkoje skendinti aplinka kėlė nemalonų jausmą, tarsi nuolat būčiau šiukšlyne.

07 21

Pamirštas pažymėti vakarykštis nuotykis – kinas. Kartu su vietiniais vakare sėdėjome mėlynais baldakimais ir visokiais spalvotais paveikslais išpuoštoje rožinių sienų salėje. Kontrastą tokiam sovietiniam interjerui kūrė minkštos juodos odos sofutės, kuriose ir įsitaisėme. Vos prasidėjus filmui, prasidėjo ir dar viena vietinių žmonių gerumo istorija: mums tiesiai į rankas atkeliavo arbata, sumuštinukai (net su lašiša!), pyrago gabaliukai... Dėl tokio netikėto aptarnavimo jaučiausi kiek nepatogiai. Lyg vietiniai į mus žvelgtų kaip į kažkokią laipteliu aukštesnę žmonijos rūšį. Jau kartą šį jausmą patyriau keliaudama Azijoje. Tačiau galbūt tai visiškai nepagrįsta. Gal tai tik ne pirmą kartą stebinantis didžiulis vietinių svetingumas ir pagarba.

07 24 (Žvelgiant į dviejų didžiulių upių santaką)

Jau keletą dienų minčių dėstymas raštu primirštas. Gyvename čionai tokiu intensyvumu, jog imu suprasti, kodėl ankstesnių ekspedicijų dalyviai sakėsi savo mintis galutinai užrašę tik jau sugrįžę.

Grįžtu į praeitį.

Prieš keletą dienų vis dar darbavomės savo pirmosiose ir tikriausiai didžiausiose šioje ekspedicijoje kapinaitėse. Kol dalis vaikinų užsiėmė kryžiaus darbais, likę dažais bandėme atnaujinti kapelių tvoreles ir kryžius.

Monotoniškas teptuko vedžiojimas, aitrus dažų ir skiediklio kvapas, vis apie save skaudžiais įskandimais primenantys uodai... Iš pradžių dirbė ties skirtingais kapeliais, vėliau visi atsidūrėme prie vienos tvorelės – kartu su diskusijomis rodės lengviau ir greičiau.

Kadangi kapelių buvo nemažai, dažymo darbai užtruko, likome beveik iki 10 vakaro. Trūko dažų paskutinei tvorelei. Andrius, vedžiodamas teptuką, ramiai pratarė – taigi grįšime į gyvenvietę, pasiimsime dar vieną bakelį ir parkeliavę pabaigsime dažyti. Niekas per daug neužkibo už šios minties – buvome labai pavargę, išalkę ir dar labiau murzini. Mintyse šmėžavo tik dušas ir vakarienė.

– Ką gi, tikriausiai padarėme, kiek galėjome, – tyliai pasakiau.

Ir čia man labai įsiminė Zigmo pasakyta mintis, jog visų galimybės yra tokios, kokias patys jas įsivaizduojame esant, kokias patys sau nustatome. Štai Andrius, kuriam darkart sugrįžti naktyje – galimybė. Tiesa. Tik neretai apie tai pamirštu.

07 22

Ryte paliekame Lesnosibirską. Pirmą kartą į miestą žvelgiu pro mašinos langą – kultūros centro darbuotojas sutiko keletą mūsų pavežėti į autobusų stotį. Atkeliavę susirandame kasą ir pasiteiraujame, ar galėtume įsigyti bilietėlius į mums reikiamą autobusą. Kasininkė maloniai paaiškina, jog bilietai bus parduodami tik tada, kai atvyks autobusas, o dabar reikėtų laukti eilėje. Dvi vietinės, gėlėtais ilgais sijonais dėvinčios bobutės, sėdėdamos ant suoliukų linkčioja galvas – jos jau pirmos eilėje, tad mes būsią po jų. Ką gi, prisėdu šalia ir laukiu. Toks įdomus gyvosios eilės principas. Atvykus autobusui nuperku bilietus visai grupei ir atskirą bilietėlį bagažui. Po keletos minučių suprantame, jog nei sėdimų vietų, nei vietos mūsų kuprinėms vis vien neužteks. Tad sumokėta suma už bilietėlį Sibire – visai nėra patogios kelionės garantas.

Miestelis, į kurį atvykstame, stebina labai įmantriomis namų puošybos detalėmis – medis visaip išraižytas, langinės dažytos įvairiais melsvais ar violetiniais atspalviais. Kai kur ant palangių pamatau

ir gėles. Čia namai kitokie nei prieš tai lankytame mieste. Čia jie alsuoja išlaikyta senąja dailia architektūros tradicija.

Šiame miestelyje sutvarkėme paskutines kapinaites kairiajame Jenisėjaus krante. Dar prieš piet, nužygiavę keletą kilometrų dulkėtu keliu, pasiekėme prieplauką ir kartu su miško sunkiąja technika apkrautu keltu perplaukėme į kitą upės pusę.

Karštis, vandens kuprinėse jau beveik nėra. Artimiausiame kaimelyje vartus pravėręs senukas paaiškina, jog šulinių čia nėra, vanduo čia atvežamas. Jau suirzę šiaip ne taip randame parduotuvėlę. Ledai ir vanduo prieš laukiantį daugiau nei 10 kilometrų žygiavimą karštyje ir kelio dulkėse.

Tranzavimo perspektyva iš pradžių šiek tiek nuvilia – keliu daugiausia rieda tik siunkioji miško technika ir vietos pakeleiviams nelabai yra. Vis dėlto, įveikius kokią trečiąją kelio dalį mūsų virtuvės komandą paima viena krovinius vežanti mašina. Vėliau pasiseka ir likusiems – visi susispaudžiame į tepaluotą geradarių vietinių mašinos priekabą. Kai kurie vos vos... Nuostabu, jog Sibire – kiek kitokie saugaus eismo limitai.

Kaimelyje sutinkame lietuvaitę. Jos istorija – ne tremties. Jos istorija – meilės. Moteris Sibire atsirado ištekėjusi už tremtinio. Susipažino jiedu kai vyras grįžo į Lietuvą atostogų. “Neplanavom čia ilgam likti, sakėm – tik trumpam, kuriam laikui, “- keletą kartų pokalbio metu pakartojo jau bemaž pusamžį šiame Sibiro kaimelyje gyvenanti moteris. Jos kieme – didžiulis, kruopščiai prižiūrėtas žydinčių gėlių darželis. Čia man tai buvo savotiškas lietuviybės ženklas.

Vakare pirmą kartą įsikuriame gamtoje. Esame prie nuostabios upės vingio. Tačiau uodai, uodai, musytės...

Pirmas kartas ne tik miegui palapinėse, bet ir rusiškos prausyklos išbandymui – kaimo seniūnė merginas pakviečia į savo namus ir pademonstruoja prausimosi rusiškoje “banioje” techniką. Į stovyklą grįžtame labai labai laimingos.

07 23

Takelis į kapinaites pasirodo ne toks jau ir paprastas – keliese pasiklydus tenka užkalbinti vietinius jau taurelę išgėrusius vyriškius ir visokiais įmantriais (ne)kalbinės raiškos būdais išsiaiškinti kelią. Jau beveik imu atsikratyti baimės kalbėti rusiškai sindromo. Iki šiol gyvenime retai patirdavau tą menkavertiškumo jausmą, kai negaliu išreikšti norimos minties. Čia tai įvyksta kasdien. Tik nuostabu, jog vietiniai nei vieno kartelio neparodė jokios pašaipos ar neprielankumo dėl mūsų nežinojimo kaip pasakyti, dėl milijono klaidų.. Visada tik noras mus suprasti ir pastangos mums padėti.

Šiose kapinaitėse pirmą kartą imu ir kirvį, ir pjūklą į rankas – nebeužtenka vien žoles išrauti. O daugelis vaikinių užsiėmę kryžiaus darymu – jau antruoju mūsų ekspedicijoje. Tad drąsiai kapoju šakas nuo kapelį apguliosios pušies. Nepamirštu ir savo labiau moteriškos užduoties – lauko gėlių radau ir šių kapinaičių lietuviškiems kryžiams papuošti.

Likus valandėlei iki pietų pasineriame į šaltą gaivinantį sraunios upės vandenį. Aplink virš galvų skrajoja maži, į kregždutes panašūs paukšteliai – pakrantės šlaite jie išsirausę daugybę mažų urvelių. Ši maudynių akimirka, įamžinta Zigmo fotoaparate, man tokia jauki.

Laukė grįžimas į kairiąją Janisėjaus pusę, kelionė autobusu, vėl kėlimasis į dešinįjį krantą... Sėdėjome žvyruotame kelyje šalia perkėlos ir dalijomės arbūzą. Ir nesvarbu, jog bet kuri pravažiuojanti mašina ant skanėsto užnešdavo tūkstantį dulkių.

Sekančias kapinaites pasiekėme visaip kaip susispaudę į autobusiuką, kuriame jau ir be mūsų buvo per daug važiuojančiųjų. Nepaisant nepatogumo, vietiniai padėjo mums susikelti kuprines ir kartu nepatogiai talpinosi mažoje erdvėje. Rodės, neliks vietos musei.

Kapinaitėse patyrėme neįtikėtiną kiekį uodų. Nepaisant karščio užsivilkau savo neperlyjamą karinę šturmuotę. Jaučiausi lyg šiltamyje. Tačiau šis rūbas buvo vienintelė išeitis likti nesukramtytai.

Per vieną dieną sutvarkėme dvi kapinaites, du kartus persikėlėme per plačiąją Jenisėjaus upę ir išvargę manėme ramiai susikursią laužą vakarienei. Tačiau mūsų dar laukė Sibiro staigmena – audra. Kylančiame vėjuje vos spėjome pasistatyti palapines. Kuprinės nebūtinai atsidūrė ten, kur ir jų savininkai, vakarienės ingredientai taip pat liko išsibarstę tarp mūsų spalvotų laikinųjų namelių. Lyjant stipriam lietui ir nenusimatant vakarienės perspektyvai, ištraukiau giliai kuprinėje vis dar gyvavusio lietuviško juodojo šokolado. Laimės akimirka audroje.

07 24

Ryte, iškeliauvę ieškoti parduotuvės, nustebinti džiaugiamės – visai šalia upės pakrantės esančioje nedidelėje krautuvėlėje galima atsiskaityti banko kortele! Mat antraip būtų tekę nupėdinti mažiausiai kelis kilometrus iki miestelio centro. Sutaupę laiko su Zigmū pasimėgaujame ledais – čionai jie tikrai skanūs. Suvyniotas į neįmantrius popierėlius, o kartais tik į folijos lapelį, plombyras čia toks tikras ir gardus.

Prasideda mūsų pažintis su tikrąja Sibiro erdve. Žygiuojame akmenuota pakrante, kai ji tampa nebepraeinama – sukame giliau į mišką. Kai kur žolės aukštenės nei aš pati. Stengiamės įspėti vienas kitą apie artimiausias kelio kliūtis – nuolat girdisi šūksniai “medis”, “kupstas”, “šlapia”... Tikimybę sutikti sibirietišką meškutę mažiname triukšmaudami, dainuodami, be perstojo švilpdami švilpuku... Manau, jog mano žinomų lietuviškų liaudies dainų repertuaras žygio metu plėtojasi eksponentiniu greičiu.

Kelyje – kalnas, pakalnė, pelkė, kalnas... Tačiau šiaip ne taip užsiropštus į aukštumą, vaizdai – neįtikėtinai nuostabūs. Žvilgsiu aprėpiamoje erdvėje neišvysi nei vieno ženklo, liudijančio žmogaus įsikišimą į natūrialos gamtos plotmes.

Kol lyjant smulkiam lietui nešu medžius laužui, iš lūpų išslysta ne vienas keiksmazodis – įžūlūs uodai puola tiesiai į veidą, kanda kur pasitaikė, o rankos užimtos nešuliu.. Ir jautiesi toks bejėgis prieš tuos mažus gamtos skraiduolius.

Vakare apžiūriu kojas, rankas. Dešimtys raudonų uodų “dovanėlių”.

07 25

Ryte nubundu su skelbimu:

– Košė!!Pati skaniausia, gardžiausia iš gardžiausių!Košė... – jau nepamenu visų unikalių Zigmo išvardytų epitetų ant laužo išvirtiems avižinių dribsnių pusryčiams.

Nusprendžiame išeiti kiek vėliau – laukiame kol nukris rasa nuo aukštų žolių, mat kitu atveju vėl liktume šlapi iki juosmens. Toks sprendimas reiškia papildomą valandą geriant rytinę kavą ir nuo aukšto skardžio žvelgiant į didingą gamtą. Niekada nepamiršiu tos ramaus grožio akimirkos.

Vėliau kartojasi vakarykštis scenarijus – kalnai, pelkės, šlaitai, švilpukas... Dainas kartais pakeičia tiesiog pavieniai šūksniai, mat stinga energijos ritmingai melodijai nuolat palaikyti. Trumpuose sustojimuose paprastas arbatinis sausainis tampa didžiausiu skanėstu.

Kai pro tankias žoles prasiskynę kelią pamatome pievą ir per ją vingiuojantį keliuką, pasigirsta džiaugsmo ir palengvėjimo šūksniai. Horizonte nematant kalnų eiti pasidaro taip gera ir lengva. Tiesa, pakeliui tenka bristi per sraunią upę. Tik čia iššūkiu tampa ne pati srauni šalta tėkmė, bet tai, kas laukia aname krante: šalia įprastinės uodų atakos čia užpuola ir dar nematyti, didesni nei įprastai vabzdžiai. Minutės, praleistos stovint vietoje, bandant nusausinti kojas ir apsiauti batus, pažymimos skaudžiais įkandimais.

Vakare – itin greitos maudynėmis itin šaltame Jenisėjuje bei jaukūs pokalbiai prie laužo su puodeliu ramunėlių arbatos. Ekspediciją įamžinti bandanti Eglė prasitaria supratusi – niekaip neužfiksusi to,

ką čia patiriame, visa tai priklauso tik mums. Teisingiausia tiesų tiesa. Manau, kiekvienas patiriame ir susikuriame sau savąjį Sibirą, kurio istorija vėlgi dalinsimės visi savaip, visi skirtingai.

07 26

Ryte bandome tepaliuku pagelbėti labiausiai sukandžiotoms kūno vietoms. Guoda paprašo apžiūrėti jos nugarą. Raudonuojančių įkandimų tiek daug, jog esant kitoms aplinkybėms manytume prasidedant kokiai tai išbėrimų ligai... Bet čia Sibiras. Čia daug kas matuojama kitais standartais.

Vis bandome gaudyti mobilų ryšį, kuris tai atsiranda, tai dingsta kelių sekundžių intervale. Šiaip jau dėl to visiškai nesikrimsčiau. Nelabai pasigendu visų modernių išradimų. Tačiau šiandien mano labai mylimų draugų vestuvių šventė. Ten toli, Lietuvoje. Taip norėtusi jiems išsiųsti žinutę iš už tūkstančio kilometrų...

Žygiuojame iki pat pavakarės kol pagaliau pasigirsta civilizacijos garsai – mus pasitinka du labai garsiai lojantys, bet panašu, jog tuo lojimu savo didelį baikštumą dangstantys šunys. Matyt jiems mes pasirodome nelaukti keistuoliai ateiviai. O mums jie pirmiausia – ne šunys, kurių vertėtų bijoti. Mums jie – civilizacijos pranašai. Vadinasi – jau arti.

Dar keli kilometrai sunkiosios technikos išvažinėtu purvo keliu, ir sustojame šalia kapinaičių tvorelės. 45 kilometrai įveikti. Mūsų išsvargusius veidus papuošia šypsenos.

Ramunėlių lauke liekame palaukti keletos išėjusių surasti nakvynei vietos. Dalijamės paskutiniaisiais šokolado likučiais. Tik tuomet ramiai sėdint pradėdu jausti kaip stipriai maudžia kojas.

Jau vėlai vakare keliaujame ieškoti kaimelio parduotuvės. Namas, su prikabintu lapu ant durų, nurodančiu darbo valandas. Žinoma, durys jau užrakintos. Tačiau vietiniai vyrukai nelinkę paisyti darbo grafiko – rėkaujama ir barbenama į langą tol, kol už dešimties – penkiolikos minučių iš namo išseina užsimiegojusi moteriškė. Stovėdama šalia pasijaučiu kiek nejaukiai, kad taip vėlai pažadinome

žmogų. Tačiau parduotuvės savininkė, dar mums nespėjus nieko pasakyti, pati ima atsiprašinėti, jog taip ilgai užtrukusi išeiti. Panašu, jog čia, mažame kaimelyje, parduotuvės darbo grafikas galėtų vadintis “atidaryta pagal poreikį”.

Parduotuvėlė pustuštė. Mūsų iš anksto apgalvotas prekių sąrašas tampa labai kintančiu ir improvizuotu, kai beveik į kiekvieną paklausimą apie vieną ar kitą produktą išgirstame atsakymą, jog, deja, tokio čia nėra. Arba – atveš po savaitės. Vietoj “Snickers” ar “Bounty” nuperkame visą kratuvėlėj esantį keisčiausių rūšių šokoladą ir keliaujame gaminti vakarienės iš to, ką pavyko rasti 46 gyventojų kaimelyje jau artėjant vidurnakčiui.

07 27

Antrąjį kartą patiriame rusiškos banios malonumą – Zacharovkos kaimelio seniūnė maloniai pakviečia į svečius. Močiutei aiškinant, jog mes iš kitur, iš toli, jos mažasis anūkas tiesia mums ranką su šokoladiniais saldainiais.

Jau nuo ankstyvo ryto kaimelyje girdime iš kažkur skambant muziką. Mano požiūriu, visai skoningą, neprimenančią to įprastai čionai girdimo popso. Vėliau, seniūnei mus pakvietus apsilankyti pas vieną senųjų gyventojų, daugybę informacijos sukaupusį vietovės metraštininką, suprantame – išorinės kolonėlės pritvirtintos būtent prie šio žmogaus namo.

Jau žengusi pirmąjį žingsnį į senolio kiemą, pamačiusi raukšlėmis išvogotą, bet šviesų veidą ir išgirdus lietuvišką “laba diena”, jaučiau šį susitikimą būsiant neeilinį.

– Atleiskite, jau pamiršau jūsų kalbą. Tikrai buvau išmokęs daugiau, kai čionai bendravau su lietuviais, – teisinasi muzikoje paskendusio namo savininkas.

Ant stalo išsklaidyti rengiamos knygos rankraščiai ir atskirai ant lapo kirilica dailiai surašytos apylinkėje gyvenusių lietuvių pavardės – šis žmogus savo atmintyje laikė visą kaimelio tremties

istoriją. Jo pasakojimas buvo pilnas neįtikėtinų detalių, kurių niekada neperskaitysi jokiam vadovėlyje. Ką tik atkeliavusių tremtinių pirmosios dienos įsikuriant pakrantėje po valtimis, odą graužiantis beržo tošies tepalas bei džiovintų arklio išmatų deginimas barakuose kaip vieninteliai ginklai nuo uodų ir muselių... Kai paklausėmė apie tremtinių tarpe vyravusius jausmus, atmosferą, senolis tik keliskart pakartojo: “kaip neverksi, nu kaip neverksi...”. Tačiau baisiose sąlygose atvykėliams išgyventi, kiek tik leido galimybės, padėjo vietiniai gyvetojai. “Pirmąją žiemą čionai niekas nemirė,” – kaip darnaus tarpusavio ryšio įrodymą šį sakinį ištaria senukas. Galbūt toks savitarpio supratimas vyravo dėl panašios pačių vietinių rusų lemties – daugelis jų apylinkėse atsirado būdami išbuožinti dar ketvirtajame 20a. dešimtmetyje. Patys patyrę tremties skausmą jie veikiausiai galėjo puikiai suprasti prievarta atkeldintus lietuvius. Senolis pasakojo, jog prasidėjus karui į frontą buvo paimti visi kaimo vyrai iš kurių grįžo tik keletas. Tuomet lietuviai labai padėję vietinėms moteris ūkyje. Už kelias šienapjūtes vėliau lietuvių šeimos iš vietinių gaudavusios kokį tai gyvulį ir taip galėjo po truputėlį pačios verstis.

Tiesa, labiausiai mano atmintyje įstrigusi senolio istorija – apie jauną merginą, kuri buvo ištremta praėjus vos savaitei po savo vestuvių. Jaunąją atskyrė nuo vyro. Neatlaikiusi skausmo mergina, kaip teigė pasakotojas, išprotėjo. Dienas leisdavo sėdėdama ant upės kranto ir žvelgdama į vandenį. Vietiniai jai sukaldė suolelį, o vaikai nešdavo uogas, kad šioji nemirtų iš bado.

Kai jau turėjome skubėti į mūsų laukiantį transportą, senolis dar pasiūlė skubomis apžiūrėti jo namus. Ir čia prasidėjo stebuklai – įėję į svetainę išvydome didžiulę, aukščio nuo lubų iki grindų Kalėdų eglutę. Kol apžiūrinėjome šį ypatingą, įvairiais žaisliukais papuoštą kūrinį, senukas keliais mygtukų papaudimais privertė eglutę skambant muzikai mirgėti lemputėmis ir suktis apie savo ašį, viršuje ratais sklendė virvutėmis pritvirtinti lėktuvėliai o apačioje skirtingomis kryptimis judėjo mažučiai garvežiai. Įspūdis buvo nenusakomas – viduryje Sibiro, mažame kaimelyje, vidury karštos vasaros dienos staiga pasijauti lyg Kalėdų senelio dirbtuvėse.

Manau, niekada nepamiršiu šio susitikimo: išgirstų istorijų, Kalėdų eglutės ir šviesaus senolio veido.

Paskutinės nuotraukos kartu ir skubėjome į kitą mūsų laukusį nuotykią. Miškovežiu, susėdę ant klibančių lentų, turėjome įveikti daugiau nei dvidešimties sunkiai praeinamų/pravažiuojamų kilometrų ruožą. Pakeliui įveikinėjant purvynus ir pelkes mūsų nuostabos šūksniai vairuotojui pasirodė kesti – kartu kabinoje sėdinčio ekspedicijos vadovo vietinis vyriškis teiravosi, kodėl mes tokie “emocionalūs”.

Tokiu neįprastu būdu atvykę į Momotovo kaimelį įsikuriame upės saloje. Vėlgi vėlus vakaras. Ir vėlgi tenka ieškoti vakarienės.

Pakeliui, ieškodami vietinio patarimo kaip atrasti kelią iki galimai dar veikiančios parduotuvės, pamatome degalinę. Tai iš tiesų labiau panašėjo į siurrealistinio filmo vaizdinį – mažas geltonas pakrypęs vagonėlis, jo šone viršuje kybantį blankiai šviečiantį žibintą ir už grotelių viduje sėdintis niūriu ruskšlėtu veidu žvelgiantis vyras. Kad ir kaip nenoromis, jis išeina laukan, paima baltą popieriaus lapą ir griežtu tonu, braižydamas tušinuku planą, nupasakoja kelią iki parduotuvės.

Pakeliui prie mūsų prisijungia dar dvi smalsios vietinės paauglės, visą laiką patyliukais žingsniavusios per nedidelį atstumą. Parduotuvę randame. Žinoma, joje vėlgi nėra mūsų pageidautinų produktų. Bet prie šito mes jau pripratę ir daug greičiau darome improvizuotus sprendimus. Mums bekraunant pirkinius į kuprines, pardavėjas pasidomi, kur gi mes įsikūrę. Sužinojęs, jog tai mažiausiai 2 – 3 km atstumu, jis skambteli draugui, kuris mus parveža į stovyklavietę. Dar vienas vietinių gyventojų nuoširdaus draugiškumo įrodymas.

07 28

Po kapinaičių tvarkymo keliamės per upę ir dalyvaujame vietinės administracijos parengtoje pažintinėje programoje. Čia kartu su mumis – antros kartos lietuvis Gintaras. Nors lietuviškai ir nekalba, vyras labai didžiuojasi savo šaknimis – marškinėliai, kepuraitė, apyrankė, net mašinos

numeriai – viskas pažymėta užrašu “Lithuania”. Aplankome Gintaro šeimą. Jo tėtis – lietuvis tremtinys, mama – buriatė, taip pat išbuožinta dar trisdešimtaisiais metais.

Lazdele pasiramsčiuojantis Gintaro tėtis praveria mums savo namų duris. Auksine šypsena pasitinkanti lietuvio žmona pasiūlo kavos ir mes jaukiai kartu praleidžiame daugiau nei valandą. Žavu, jog po tiek metų jau senstantis vyriškis, padrąsintas, puikiai kalba lietuviškai. Apie savo tremties istoriją jis pasakoja ramiai, su šypsena, pajuokaudamas, atrodo, be jokio kartėlio. Nuoskauda balse pasigirsta tik tuomet, kai pasakojama apie sugrįžimą į Lietuvą dar sovietmečiu, šešiasdešimtaisiais, kuomet tentiniai tėvynėje buvo visai nesvetingai pasitinkami. Sugrįžus po keletos mėnesių šeima vėl parkeliavo į Sibirą – čia laukė geresnis darbas, čia viskas jau buvo įprasta. Tačiau Gintaro mama, sėdėjusi šalia manęs, tyliai prasarė: “man pas jus iš tiesų patiko, aš norėjau likti Lietuvoje.”

08 01

Keletos paskutiniųjų dienų mintis raštu išdėlioti bandau jau būdama čia, Lietuvoje. Paskutinėmis ekspedicijos dienomis nuovargis kiekvieną laisvą minutę versdavo išnaudoti tik akims užmerkti.

Dar prieš keletą dienų atlikome paskutinius, bet reikšmingus ekspedicijos darbus. Kartu su krašto lietuvių bendruomene pastatyti du dideli metaliniai kryžiai dviejose kapinaitėse. Šalia pasodinome lietuviškas tulpes, o vietinės administracijos darbuotojos pažadėjo pavasarį atvykti ir mums pranešti, ar šios gėlės iš tiesų pražys.

Antrose kapinaitėse, kuriose statėme kryžių, labai įsiminė pirmą kartą ant paminklų pamatyti iškalti žodžiai “grįžo į tėvynę”. Nežinau kaip apibūdinti tą jausmą, kuris kyla stovint prie kapelio, matant tokį simbolinį įrašą ir suvokiant, jog tas žmogus savo namų išties niekada nebeišvydo.

Maskvoje įsėdus į traukinį apėmė toks man pačiai ganėtinai netikėtas jausmas – labai nesinorėjo grįžti, labai nesinorėjo, jog viskas baigtųsi. Žvegiau pro langą į prabėgančius vaizdus ir didžiąją laiko dalį tylėjau, galbūt net priversdama šalia sėdėjusį žmogų pasijusti nejaukiai.